

MORGENBLADET

Kvalitet som arbeidsredskap

ESSAYKONKURRANSE

Publisert: 21. juli 2014 - 13:43
Av Erik Friis Reitan

Lenge motsto jeg fristelsen til å prøve kunst. På den engelske fotoskolen jeg studerte ved for ti år siden var det mange studenter fra Finland som drev med fotokunst. Det så jeg på som snobbete og kjedelig. Jeg sa til meg selv at slikt tørt svada skulle jeg aldri henfalle til, selv om jeg følte meg tiltrukket av den intellektuelle og hippe framtoningen samtidskunsten hadde.

En dag ble jeg imidlertid utfordret av en lærer til å gjøre noe virkelig personlig, noe som bare var for meg selv, og jeg ga etter. Resultatet ble et selvbiografisk videoverk om min egen familie. Jeg bestemte meg for å være klin ærlig med meg selv. Ikke pynte på noe som helst. Resultatet overrasket meg: Jeg hadde produsert kunst som var akkurat slik den skulle være for at *jeg* skulle like den. Opplevelsen av at medstudentene mine også ble grepet av den selvutleverende videoen min var like intens. Jeg var hektet.

Med tiden har kunsten min utviklet seg til å handle om helt andre ting, men jeg søker fortsatt etter å gjenoppleve dette første kicket.

Som sosiale vesener vil vi komme i kontakt med hverandre; vi ønsker å forstå hvordan andre ser verden så vi kan sammenligne oss og oppleve fellesskap. Ærlighet er derfor en dyd vi holder høyt; vi respekterer ærlighet, selv hos mennesker som står for ting som er kontroversielle, motbydelige eller usmakelige. Det kan virke som om vi har en primitiv evne til å verdsette kontakt med noe ektefølt, samme hva det er. Kunstuttrykk kan ses som én av mange måter å skape denne kontakten på.

I det øyeblikket jeg som kunstner finner frem til en idé eller et uttrykk som betyr noe for *meg*; i det øyeblikket blir jeg inspirert og entusiastisk når jeg produserer kunstverket. Jeg mener at denne entusiasmen intuitivt kan spores i resultatet, og inngår som en del av det litt vage begrepet *kunstnerisk kvalitet*.

Dette gjelder ikke bare prosjekter som er selvbiografiske. De mest politiske, formale eller samarbeidsbaserte kunstverk er i utgangspunktet uttrykk for et personlig engasjement.

Som menneske har jeg også en helt unik livshistorie. Det har vi alle - ingens historie eller personlighet er helt lik. Dette gjør at hver og en av oss har et eget blikk på verden. Derfor er det når jeg jobber ut fra min personlige smak at jeg kan produsere noe som virkelig er originalt for andre. Det er også derfor jeg setter andres ærlighet i kunsten så høyt; den gir meg tilgang til *deres* unike opplevelse av verden, og gjør at jeg føler meg som del av et fellesskap.

Det fantastiske er at alle har denne kilden til originalitet: Alle har vi en unik historie og smak, og derfor kan alle i teorien lage kunst av god kvalitet. Det er bare ikke alle som vil bruke tiden det tar å rendyrke et individuelt kunstnerisk språk å uttrykke seg i. Individualitet finner likevel et uttrykk på andre måter: En lærer finner sin personlige undervisningsstil. En god mekaniker har en måte å mekke på hvor han føler flyt, hvor han og motoren er ett. Resultatet er undervisning og mekanikerarbeid av kvalitet.

Etter mange ganger å ha gjentatt prosessen med å nå frem til den litt nakne følelsen det gir å vise frem arbeider som betyr noe for meg personlig, har jeg også fått en følelse for når individualitet kommer til uttrykk i andres arbeider. Opplevelsen av dette har vært spesielt sterk de gangene jeg har sittet i juryer for å tildele penger eller studieplasser. Her vurderer man hundrevis av søknader, som typisk består av en bildeserie på 6-10 fotografier som viser kunstverkene. Det sier seg selv at man bare får et lite glimt av et kunstnerskap på denne måten, men allikevel er det i denne prosessen mulig å identifisere kvalitet med rimelig sikkerhet. Det fascinerende er at dette skjer uavhengig av mine personlige preferanser og kunstsyn.

FAKTA

Essaykonkurransen

Da regjeringen Solberg overtok høsten 2013, varslet den en ny kulturpolitikk. Etter et halvt år har likevel flere retoriske utspill enn konkrete politiske tiltak kommet ut av Kulturdepartementet. Morgenbladet utlyste derfor en konkurranse om beste forslag til kulturpolitisk tiltak: Hva bør kulturministeren gjøre for å styrke kvaliteten på norsk film, litteratur, teater, musikk og billedkunst? Dette essayet av Erik Friis Reitan kom på tredjeplass.

De mest politiske, formale eller samarbeidsbaserte kunstverk er i utgangspunktet uttrykk for et personlig engasjement.

Dette er erfaringskunnskap; den kan ikke forklares til andre i en lærebok, men er resultatet av å ha gjennomgått den samme prosessen mange ganger. Slik mekanikerlærlingen øver seg opp i å kjenne detaljene i sitt fag med fingrene, oppstår evnen til å vurdere kunstnerisk kvalitet som en intuitiv kroppskompetanse over tid.

Det er politisk enighet om at kvalitet skal være det utslagsgivende kriteriet for å få tildelt statlig kunststøtte. Mange vil ha, og få kan få. Derfor må de kunstnere som ønsker tilgang til disse privilegiene på et tidspunkt veies opp mot hverandre og rangeres. Det er min påstand at fagfelle vurdering er den beste og mest demokratiske måten å gjøre dette på. Ikke at det er noe banebrytende standpunkt; det benyttes allerede i kunstsammenheng, og er et utbredt prinsipp for å vurdere kvalitet i alt fra vitenskapelig forskning til godkjenning av rørleggerarbeid.

I Norge har praksis vært at kunstnerstipender fordeles av kunstnerne selv gjennom komiteer som velges demokratisk i de ulike kunstnerorganisasjonene. Alle medlemmer av f.eks. fagorganisasjonen Norske Billedkunstnere kan gi sin stemme til dem de mener bør sitte i stipendkomiteen.

Hvert medlem av stipendkomiteen for billedkunst får dermed sin kompetanse vurdert av 2600 kollegaer med god innsikt i- og oversikt over sitt fagfelt, og således gjenspeiles fagfelle vurderingen også i oppnevningen av komitéene. Denne ordningen er i dag under press.

I den nylig publiserte utredningen av Norsk Kulturråd foreslås det å frata medlemmene i fagorganisasjonene oppnevning retten, og heller la Kulturrådet, bestående av syv regjeringsoppnevnte personer, utpeke komitémedlemmene. Det hevdes at dette vil gi større fleksibilitet og maktspredning.

Ved å redusere antall beslutningstakere fra totalt 30 000 organiserte kunstnere til syv regjeringsoppnevnte rådsmedlemmer skal man altså oppnå maktspredning? Dette gjenspeiler en underlig logikk. Jeg er skeptisk til om det vil være mulig for kulturrådets syv medlemmer å holde tungen rett i munnen mht. sin habilitet når de skal utnevne oppimot 120 komitémedlemmer annethvert år.

Det hevdes også at dagens system er for lite fleksibelt og at det å ha komiteer for hver kunststart er gammeldags. Denne problemstillingen virker teoretisk og konstruert ovenfra. Hvor er signalene fra kunstfeltet som tilsier at dette er et stort problem? Om dette skulle være tilfelle kan jeg heller ikke se hvorfor det skulle være vanskelig å etablere nye komiteer ettersom nye kunstformer og organisasjoner kommer til.

Kunstnerkategorier som musiker, scenekunstner og billedkunstner er i dag blitt svært fleksible, kategoriene vokser sammen med kunsten, og derfor føler de aller fleste seg hjemme i "sin" kategori. Da er det naivt å mene at andre enn kunstnerne selv vil kunne representere en mer oppdatert forståelse av de enkelte feltene på et gitt tidspunkt. Det er tross alt tåverne som er de som i størst grad streber etter å utvikle og utvide sitt fagfelt.

Men hva så med de autodidakte, uorganiserte kunstnere som blir holdt utenfor? Da spør jeg igjen: Hvor stort er dette problemet? Er det stort nok til å fjerne en ellers velfungerende ordning? Jeg har til gode å se massene av talenter som holdes utenfor av dagens system med fagfelle vurdering. Det er intet kriterium for å motta stipend at man er medlem av en organisasjon: 24 prosent av mottakerne av stipend fra komiteen for kunsthåndverk er ikke medlem av Norske Kunsthåndverkere.

Akademisk kunstutdanning er heller ikke noe krav for å få stipend, og heller ikke for medlemskap i en fagorganisasjon. Grunnen til at vi har kunstutdanning er imidlertid at vi ser at den virker etter hensikten: den frambringer og rendyrker studentenes talenter og øker kvaliteten på arbeidene deres. Derfor velger de fleste av dagens unge kunstnere å gå gjennom en formell utdanning.

Jeg har beskrevet en kunstpolitikk som fungerer - som sørger for kvalitet i kunsten og maktspredning i beslutningene som omslutter den. Derfor er en kvalitetsorientert kunstpolitikk i dag konservativ, og går ut på å bevare og videreutvikle dagens ordninger.

Man kan ikke si at kvalitet og frihet skal være styrende uten å våge å prioritere dette i praksis. Hvis kulturministeren mener noe med sin frihetsreform må hun være villig til å følge opp gjennom å ivareta kunstnernes frihet til selv å definere kunstnerisk kvalitet. Ja, hvis hun ønsker maktspredning og kvalitet er dette måten å få begge deler på: Makten spres på fagfolk som setter kvalitet framfor alt annet. Komitémedlemmene avspeiler således den mest oppdaterte kunstforståelsen og spisskompetansen på sitt fagfelt.

Kvalitetskriteriet er elitistisk, og det skal det være. Eliten er jo elite nettopp fordi den har prioritert sitt eget fagfelt og dyrket fram sin kompetanse. Derfor vil kulturministeren ikke bli skuffet så lenge hun våger å stole på den kompetansen som profesjonelle kunstutøvere representerer.

Erik Friis Reitan er billedkunstner og nestleder i Bildende Kunstneres Forening Hordaland, BKFH
